

Voigt Vilmos

A 80 éve született Bodrogi Tibor önéletrajza

80 éve (1924-ben) született a mai magyar etnológia megszervező és vezető egyénisége, Bodrogi Tibor (eredeti családi nevén Fradl), aki mind a Néprajzi Múzeumban, mind az akadémiai Néprajzi Kutató Csoportban vezető funkciókat látott el. Noha nem volt főállású egyetemi oktató, tanított az akkor néprajzi képzést adó mindhárom hazai egyetemen (Budapest, Debrecen, Szeged). A Magyar Néprajzi Társaságban is vezető tisztségeket töltött be, számos kiadvány, folyóirat szerkesztője volt. 1988. március 6-án hunyt el.

Az évfordulón és emlékezőként a maga által készített életrajzi iratait közöljük. Ezeket a Magyar Tudományos Akadémiára benyújtott doktori értekezéséhez kellett, hogy mellékelje. Bibliográfiáit (titkárnői segítségével) maga állította össze. Ezt közzétették az *Acta Ethnographica* (1984–85-ös, az ő tiszteletére készült) összevont kötetekben, és Hegyesi Beáta közlésében az *Ethnographia* 1988. évfolyamában, a 117–127. lapokon, ezért itt nem ismételjük meg.

1924. szeptember 20-án születtem Újpesten. Apám elektrotechnikus művezető, nyugdíjas. Iskoláimat Újpesten és Szegeden végeztem, érettségi bizonyítványomat a szegedi Klauzál Gábor reálgimnáziumban szereztem meg. 1943-ban beiratkoztam a budapesti Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára, ahol történeti-szociológiai előadásokat hallgattam. 1944. januártól 1945. jan. 1-ig katonai szolgálatot teljesíttem. Rangfokozatom nem volt, fogságban nem voltam. 1945–47 között több kisvállalatnál dolgoztam, 1947-ben újból beiratkoztam az egyetemre, történelem–szociológia–néprajz szakra. 1948-ban a Néprajzi Múzeumban kaptam alkalmazást, mint múzeumi segédtsízt, ill. havidíjas, a Magyar Tud. Tanácstól pedig ösztöndíjban részesültem. Az egyetemi reformnál ugyanabban az évben a néprajz–ősrégészet szakot választottam. 1949-ben a Néprajzi Múzeumhoz muzeológusnak neveztek ki. Egyetemi tanulmányaimat 1950-ben fejeztem be, doktori szigorlatot 1958-ban tettem tárgyi néprajz–szellemi néprajz–ősrégészet szaktárgyakból summa cum laude eredménnyel. 1950/51-ben a budapesti egyetem néprajzi tanszékén külső előadóként egyetememes néprajzi szemináriumokat tartottam, 1951 és 1954 között a budapesti és a szegedi egyeteme-

ken tartottam megbízott előadóként történészhallgatóknak előadásokat. 1961–68 között régészhallgatóknak egyetemes néprajzot adtam elő, néprajzos hallgatóknak több éven át muzeológiát. 1955-től a Néprajzi Múzeum Nemzetközi Osztályának mb. vezetője, 1958-tól osztályvezetője voltam. 1961 februárjában a Néprajzi Múzeum főigazgatójának neveztek ki. 1962 óta kandidátus vagyok, 1968 novemberében kértem felmentésemet főigazgatói beosztásomból, majd a Néprajzi Múzeumban a Nemzetközi Osztály vezetését vettem át. 1969. július 1-jével a MTA Néprajzi Kutató Csoportjához neveztek ki a társadalom-néprajzi osztály vezetőjének. 1971 szeptemberében az ELTE-n docensi címet kaptam, előadásaimat az általános etnológia tárgyköréből tartom. 1978-tól a debreceni KLTE néprajzi tanszékén is tartok előadásokat. 1978. október 1-től az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának vagyok az igazgatója.

Funkcióim: 1953 óta az MTA idegen nyelvű folyóiratának, az *Acta Ethnographica*nak technikai szerkesztője, 1956-tól szerkesztőbizottsági tagja és szerkesztője vagyok. 1955–1961 között a Magyar Néprajzi Társaság főtitkára, majd 1961–72-ig alelnöke voltam. 1972-től szakosztályelnök vagyok. Az MTA Néprajzi Bizottságának 1958 óta vagyok tagja. Tagja voltam, ill. vagyok az MTA Afrikanisztikai Bizottságának, a párizsi *Société des Océanistes*-nek, a magyar UNESCO Bizottság Kelet-Nyugat albizottságának, a TMB zenetudományi-néprajzi bizottságának, a Népi Iparművészeti Tanácsnak, a Nemzetközi Vallástörténeti Kongresszus Magyar Nemzeti Bizottságának stb. Országos Múzeumi Tanács 1966–1969.

Külföldi kiküldetések, tanulmányutak, utak: 1954–55: SZU, Kína, India, Hongkong, Szingapúr, Olaszország; 1956: Csehszlovákia; 1957: NDK NSZK, Ausztria; 1958: Románia; 1959: NDK; 1960: Franciaország; 1961: NSZK, Hollandia, NDK, Csehszlovákia; 1962: Svájc, Csehszlovákia, NDK, Lengyelország, Bulgária; 1963: NSZK; 1964–65: Indonézia, Ausztrália, Franciaország, Svájc (UNESCO-ösztöndíj); 1965: NSZK; 1966: Szenegál; 1967–68: Kuwait; 1968: NSZK, Hollandia, Franciaország, Svájc, NDK; 1969: NDK, NSZK; 1970: NDK, Nyugat-Berlin, Svédország, Dánia, NSZK; 1971: Franciaország; 1972: Hollandia, Belgium, NSZK, Svájc; 1973: NDK, Ausztria, SZU; 1974: NDK, Kanada, USA; 1975: Szudán, Nyugat-Berlin; 1976: SZU, NDK; 1977: NDK, Nyugat-Berlin, Bulgária, SZU; 1978: India; 1979: Csehszlovákia; 1980: Vietnam, Nyugat-Berlin; 1981: Olaszország, SZU; 1982: Nyugat-Berlin, SZU, Vietnam;

Párt és szakszervezeti munkásság: 1948 óta vagyok szakszervezeti tag, 1947 óta az SZDP, 1948 óta az MDP, 1957 óta az MSZMP tagja. 1948 óta különféle szakszervezeti és pártfunkciókat láttam el a Néprajzi Múzeumban és az MTA Néprajzi Kutató Csoportjában (szb-titkár, párttitkár, vezetőségi tag, párt napi előadó, szemináriumvezető stb.).

Tudományos téren *Óceánia és Délkelet-Ázsia etnológiájával*, továbbá általános néprajzelméleti, szociálanropológiai és művészetetnológiai kérdésekkel fog-

lalkozom. Könyveim és tanulmányaim magyar, német, angol, francia, olasz, lengyel, holland, román nyelven jelentek meg hazai és külföldi folyóiratokban és kiadóknál.

1959-ben és 1963-ban akadémiai elnökségi jutalomban, 1963-ban akadémiai díjban részesültem. A Szocialista Kult. kitüntetését kétszer kaptam meg, 1961-ben és 1963-ban. Felszabadulási Emlékérem: 1970.

Elvált vagyok. Leányom férjezett, 1969. január óta konzuli útlevelemmel az NSZK-ban tartózkodik, a berlini egyetem bölcsészeti karán végzett, turkológus.

TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZ

Bodrogi Tibor született 1924. szept. 20-án Újpesten. Középiskoláit Újpesten, majd Szegeden végezte, itt nyert érettségi bizonyítványt 1942-ben. Egyetemi tanulmányait – a háború miatti megszakításokkal – 1943–1950 között folytatta a budapesti Pázmány Péter, ill. az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, ahol kezdetben történelmet és szociológiát, majd néprajzot–ösrégészetet tanult. 1948-tól a budapesti Néprajzi Múzeum munkatársa, 1961–1968 között főigazgatója volt. 1969-től az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának osztályvezetője, jelenleg igazgatója. 1950-től előadó az ELTE-n, részben a Szegedi Tudományegyetemen, megszakításokkal napjainkig, az utóbbi tíz évben, mint c. docens.

Eddigi pályafutása során számos funkciót töltött be. 1953 óta az Acta Ethnographica szerkesztője, 1980 óta főszerkesztője. A Magyar Néprajzi Társaságnak főtítkára, jelenleg alelnöke; tagja az MTA Néprajzi Bizottságának, korábban TMB szakbizottságának, a Magyar UNESCO Bizottság több albizottságának, a Népi Iparművészeti Tanácsnak, elnöke az ICAES magyar nemzeti bizottságának, tagja a Société des Oceanistes-nek, a Pacific Arts Associationnak, az ICAES Urgent Anthropological Researches bizottságának stb.

Tudományos tevékenysége többretű. Pályája kezdetétől a délkelet-ázsiai – óceániai térség kultúráival foglalkozik. Különösen kiemelkedő ebben a vonatkozásban az északkelet-új-guineai terület különféle kultúráiról írt tanulmányai, amelyek elősegítették e kultúrák klasszifikációjának és etnikai kapcsolatainak megismerését. E munkákat, amelyek az Acta Ethnographicában és külföldi folyóiratokban jelentek meg, a szakirodalom alapvetőknek tekinti és hasznosítja, különösen az itteni stílusprovinciákról írt könyvét és nagyobb tanulmányait, közöttük tágabb vonatkozásban azt a Honoluluban megjelent értekezését, amely a stílusprovinciák és a kereskedelmi térségek kölcsönös összefüggését tárgyalja.

A művészet iránti érdeklődése, amely ezekben a területileg korlátozott érvényű munkákban jutott először kifejezésre, később a nagyobb térségek művészetére, ezen keresztül pedig a törzsi művészet általános problematikáira irányuló munkákban csapódott le. „Óceánia művészete” c. publikációját az „Afrika mű-

vészte”, „*Indonézia művésze*”, lezárásként az általa szerkesztett és részben írt „*Törzsi művészet*” követte nyomon. Mindegyik munkája több idegen nyelvű kiadásban is napvilágot látott és a nemzetközi irodalomban gyakran idézett publikációk közé tartozik.

Munkásságának következő nagy területe a szociálanropológia. Összefoglaló tanulmányain kívül figyelme kiterjedt és kiterjed a magyar és a magyarsággal rokon társadalmak szociálanropológiai, ezen belül is különösen a rokonsági szervezettel kapcsolatos kérdéseire. Idevágó írásait a szakirodalomban gyakran idézik és megállapításait irányt mutatónak tekintik.

Érdeklődésének egyik fontos területe a tudománytörténet. A magyar etnológia történetének egyes részleteit bemutató tanulmányai, valamint az általa szerkesztett antológia mellett eszmei irányításával és sokszor fordításában, ill. gondozásában jelenik meg 1961-től az a sorozat, amely szakkörökben az egyetemes néprajz klasszikusai elnevezést kapta, s amelynek tanulmányai az etnológia tudománytörténetét is felvázolják.

Az említett három fő területen kifejtett munkásság részleteiről a bibliográfia nyújt behatóbb tájékoztatást. Mivel különösen művészetetnológiai vizsgálatai, ehhez kapcsolódóan pedig általános etnológiai tanulmányai a vonatkozó anyag helyszíni és múzeumi megismerését tették és teszik szükségessé, a disszerens kutató- és tanulmányutakat tett mind az öt világrész különféle országaiban. Ezek között különösen kínai, indiai, vietnami, indonéziai, ausztráliai, kuwaiti, szudáni, szenegáli útjai érdemelnek említést.

Világbeli utak

1954–55: hat hónap Kína, 2 hónap India. A kiküldetés célja: magyar népművészeti kiállítások rendezése Pekingben és Kantonban, ill. Kalkuttában, Bombayben és Új-Delhiben. Kínában a kiállításokkal kapcsolatos munkák szünetében lehetőségem nyílt arra, hogy az ország több részén megforduljak és tanulmányokat folytassak Yünnanban, Kanszután, s Közép- és Dél-Kína több tartományában. Mindenekelőtt a nemzeti kisebbségekkel foglalkoztam, múzeumi gyűjteményeket, műemlékeket, ásatásokat tekintettem meg, ismerkedtem a kínai és nemzetiségi falusi élettel, a lokális népművészettel, a kínai művészettel stb. A népzenével Szabolcsi Bencével együtt ismerkedtem meg, akivel együtt megfordultam az ország több távol eső vidékén. Indiában a városi életmóddal való ismerkedés mellett a múzeumok anyagát tanulmányoztam s az említett városok képző- és iparművészetével, valamint a népművészettel foglalkoztam. Az utat kulturális egyezményes keretből tettem.

1964–1965: négy hónap Indonézia, egy hónap Ausztrália, egy hónap Franciaország és Svájc. UNESCO-tanulmányút az East-West Major Project kereté-

ben. Megfordultam Jáván, Balin, Szumátrán és Sulawesin (Celebesz). A tanulmányút célja: az indonéziai törzsi és magasművészet helyszíni és múzeumi tanulmányozása, végeredménye a hat nyelven (magyar, német, angol, francia, holland és román) nyolc országban (Anglia, USA, NSZK) megjelent „Indonézia művészete” c. könyv. Az úti program lehetőséget nyújtott arra, hogy az indonéziai kultúra különféle szintjeit megismerjem, így a középső (megalitikus) népek közül a szumátrai batakokkal és a celebeszi toradzsákkal (a húszas években még fejjavadások, toradjá-nak is szokás írni), Balin a hindu jellegű kultúrával, Jáván a hindu-jávai kultúra gazdag műemlékeivel (Borobudur, Prambanan), ugyanitt a muszlim eredetű, de a hindu-jávai kultúra emlékeit is őrző ún. új-indonéz kultúrával. Ugyanezt ismertem meg Délnyugat-Celebeszen a makasszároknál és bugiknál, valamint Észak-Szumátrán a parti malájoknál.

1966: két hét Dakarban (Szenegál) az Első Néger Művészeti Fesztivál alkalmával. A KKI kiküldetésében. Egyedülálló alkalom volt az afrikai (régí és új) művészet különféle műfajainak (régí és új képző- és iparművészet, ének, zene, tánc, film) a kapcsolódó szakmai konferencián pedig az afrikai szakemberek esztétikai nézeteinek a megismerésére.

1967: három hónap Kuwaitban. A helyiek meghívására, államközi egyezmény keretében. Cél: javaslatétel a kormányzat számára az etnográfiai kutatások megindítására. Eredmény: a javaslatételen kívül egy tengerparti kereskedő-, erős változásnak kitett kultúra megismerése.

1976: három hét a Szudáni Köztársaságban. Kulturális egyezmény keretében. Cél: a szudáni kulturális és szociálintropológiai intézmények, múzeumok tanulmányozása, emellett ismerkedés sivatagi csoportok életével, a törzsi és a népművészettel, valamint a modern képzőművészettel.

1980–1982: három hét Vietnamban. Egyezményes keret. Cél: első alkalommal konferencián való részvétel, a második alkalommal ismerkedés a vietnami nemzetiségekkel és a velük kapcsolatos vietnami kutatásokkal. A két út során Észak- és Dél-Vietnamban jártam, megismerkedve a cham, muong és fekete thai nemzetiségek jelenlegi helyzetével. A nem európai kultúrák említett helyszíni tanulmányozása mellett a törzsi múzeumi és magángyűjteményi anyagának tanulmányozása végett megfordultam majdnem minden olyan európai országban, amely jelentős vagy számomra valamilyen szempontból fontos gyűjteménnyel rendelkezik (Lengyelország, Csehszlovákia, NDK, Svédország, NSZK, Franciaország, Svájc, Ausztria, Olaszország, Hollandia, Dánia), Kanadában és az Egyesült Államokban. A SZU-ból, ahol különböző alkalmakból többször megfordultam, különösen a Burját és az Örmény SZSZK-ban tett tanulmányútjaimat tartom fontosnak.

Nehézségek: rendszeres kutatási vagy tanulmányútprogramot nem lehet készíteni, mivel a külföldi utak Európán kívül esetlegese az ilyen célokra szükséges összegek hiánya miatt. Lehetőségek: államközi egyezmények adta keretek, külföldi meghívások pénzfedezet biztosításával, nemzetközi ösztöndíjak (UNES-

CO, Wenner Gren Foundation). Politikai problémák: a nem szocialista országok esetében kutatási engedély megtagadása vagy egyes területek zárttá nyilvánítása, külpolitikai változás esetén az utat félbe kell hagyni stb. Ha minden rendben van, nincsen lehetőség pl. tárgyak megszerzésére a múzeum számára. Erre pénzt az állam nem ad, s ha az ösztöndíjból lehet is takarékoskodni – mivel a terepen nagyon olcsón lehet vásárolni –, a repülőtúlsúlyra nincsen pénz, ami pedig jóval több, mint a tárgyak ára.

Terepmunka-problémák: a bizalom megnyerése, a helyi szokásokhoz való dialektikus illeszkedés, nem tolaakodó kíváncsiság stb.

Szükség van a szerencsére is, a toradzsáknál pl. egy nemzetségfői temetést láthattam ott jártamkor, ilyenre esetleg tíz évet vagy többet kell várni, amíg megint sor kerül rá. Élelmezés: lehetőleg mindent kell tudni enni, bár bizonyos ételekről megfelelő indoklással le lehet mondani.

Eredmények: az időtartamtól függenek, ezenkívül a lehetőségektől. Ezek között a közlekedés is szerepet játszik. Ennek megszervezése nem mindig könnyű feladat.

A rövidebb tanulmányutak is sok tanulságot adnak. Egy-egy kutató pályafutása során egy-két társadalommal foglalkozhat behatóan, de rendkívül hasznos élményszerű ismereteket kapni különféle csoportok életmódjáról, kulturális sajátosságaikról, ökológiai környezetükről, általános életvitelükről. Pl. a megalitikus kultúrát azóta értem jobban, hogy Indonéziában láttam megalitikához kapcsolódó szertartásokat, ill. településeket, amelyek részben Vietnamban köszöntek vissza. Ezenkívül életben látni azt, amit az etnológus csak olvasmányaiból és halott múzeumi tárgyak révén ismer. Pl. a földművelő, öntöző technológiák, halászati eljárások, különféle csónak- és hajótípusok, építkezés, szertartások, zene, tárgyak készítése, teherhordás, cséplés, piacok. Vonatkozik ez a lokális gyűjtemények anyagára is, amelyek ismeretlenek a kutatás előtt. Ezek igazán akkor fontosak, ha a helyi kultúra már átalakult és emlékét csak múzeumok őrzik.

Értelme az ilyen távoli utaknak nemcsak konkrét eredményekben, publikációkban tükröződik, hanem abban, hogy az etnológus megérti és értékeli a mienkétől eltérő kultúrákat, ezzel a közeledést is elősegíti, hiszen „A saját népét sem ismeri az, aki más népeket nem ismer”.

A Szerk. megjegyzése:

Bodrogi kéziratát változatlanul közöljük, még a rövidítéseket sem oldottuk fel. Egy-két géphibát javítottunk.